

res del castell de Olius, y axí la vila *determinà* de defensar-ho --- los sobredits --- eren al consell com se *determinà* de defensar-se contra lo senyor abat ---», doc. solsonès de 1588 (BCEC, 1908, 139). «Si vós, donzella, no em deu l'amor vostra, / yo *determino* passar mon intent / renunciant a la vida passada, / per ferme frare de un trist convent», MilàF (*Romllo*, 575.6).

Determinat 'resolut, decidit': «no havent aclucat l'ull, se llevà y tornà al niu de sos amors, *determinada*, per això, a deixar ben sentada la seva dignitat», Noller (*Pap.*, 92); «havent preguntat al de la botiga si vivia l'amo en la casa, com li respongués que en lo primer pis, se'n pujaren *determinats* escalera amunt», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 35).

Determini: creació catalana segons el model de *extermi* i *termini*; no registrat pels dicc. fins cap a 1900, és ja freqüent en els prosistes de la Renaix.: «Muda de *determini*, sentint a un company que li diu ---», Noller (*Pap.*, 199); «Fet un *determini* el duya a cap, sense temor a llamps ni pedregades», Noller (*Vilaniu*, 185); «Ayuy se casa 'l Pítero; res: he fet aqueix *determini*. Tonto 'm diuen...», EmVilanova (*Monòlegs*, 5); «Si mon *determini* pot perjudicar-vos, no hi ha res de lo dit», C. Vidal, *La Vida en lo camp*, 166; «Quin *determini* devia pendre? Quin era 'l camí que podia seguir entre 'ls molts que s'oferian a sa pensa?», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 12). *Determinació* [-rmen-, Lluç, A. Sci. 1, 38; DTò. 1647].

Determinable. Determinador. Determinament. Determinant. Determinatiu [Lab.]. *Determinisme, determinista* [Lab. 1888]. *Interminable* [Belv.]. *Interminat* [Lacav.].

Exterminar [Lacav.], pres del llatí *exterminare* id. S'havia intentat catalanitzar-lo més fent-ne *destermenar*: «los sodomites --- en aquela nuyt moriren --- e aquellò féu J-Xr. per so que tots aquells qui peccaven per aquel pecat fossen *destermenatz*», *VidesR*, 19r2; i veg. el glos. *Exterminador*: «en lo cahos, ab aspre retrò de cel y terra, / lo carro sotrageja del *estermador*, / y entre ses rodes rústegues, fan d'*estermi* y guerra / los elements tots quatre 'ludol aixordador», *Atl.* 1867, ix, 27b. *Extermini* [Belv.], pres del ll. tardà *exterminium* id.: Verdaguier, supra, i en l'ed. definitiva: «Ministre d'*estermis*, que'ls llamps hi descarregues, / oh! porta-m'hi entre onades de polseguera y fum: / per exa nit reveure l'Atlàntida, que ofegues, / dexa'm muntar ses ales, de tot flagell al llum», *Atl.* v, 1a. «Creuen que vol en sos caps / revenjar lo deicidi / --- / caure'l llamp de l'*extermi* / ---», Verdaguier (*La Fugida d'Egipte*, O. C. Pop. xi, 45). *Exterminació* [Lacav.].

Aternir mot occità (llgd., gascó, aranès), que tingué el sentit antic i bàsic de 'acabar, finir', des d'on ha passat a 'aconseguir (una cosa), proporcionar-s'ho': sembla degut a un encreuament del ll. TERMINARE, ATTERMINARE, 'acabar' amb el seu sinònim FINIRE. Encara que no de llengua catalana, essent un mot de la Vall d'Aran, em cal rectificar ací la nota que vaig dedicar a *atarní* en el *Vocab. Aranès*, p. 15a i n. 1, on no em semblà possible semànticament relacionar-lo amb l'oc.

ant. *aternir*; però era a tort, car de la idea d'acabar' es passa sovint a 'aconseguir, obtenir': *què n'acabes d'això?* i frases semblants, s'han usat en el cat. de tot temps, cast. *recabar*, fr. *achever* = *accomplir*, i en la nostra llengua ja es deia així des dels orígens: «miatí se deu levar li mercaders, per tal, / si sap mercat o feyra --- / que rend' ab gasany lo cabal qu'om li met, / ez *acap* ço per qu' om a la feyra 'l tramet», Cervení (*Sermó*, v. 24), i en tota mena de textos.

Altrament el mot occità és poc conegut, i decadent, però molt ben comprovat. En aranès mateix, molts no el coneixen, i fou sobretot de la part alta de la vall: a Bagergue anotava «m'è de *tarní* iiez ulières» 'm'he de proporcionar, adquirir, unes ulleres (que ja no puc llegir)' (1933); un altre home d'allí mateix (1928) explicava *atarní* «procurar qc. per a casa»; Mn. Condò (aranès central) ja va recollir la forma completa *atarní* amb el sentit de «portar a casa, replegar»; és la forma més estesa (Gessa, Gausac, Vilac, Vilamòs), *tarní* a Tredòs, mentre que en els pobles de la baixa vall (Bosost, Bausén) no s'ha usat el mot si bé declararen que ho deien a Pujòlo; i també en altres tres declararen que no s'usa gaire; a tots aquells, però, precisaren bé l'ús i el sentit: «dur a casa amb esforç» Gausac, «recollir una cosa en el camp i portar-la a casa» Vilac, *tarní káuzes ta káza* Tredòs. En total: mot vell i amb tendència a quedar antiquat. I és el que haurà passat a la resta del gascó (manca Lespy-R., Rohlf, Le Gc., Doujat-Visner, Dupleich).

Tanmateix amb significats poc diferents en trobem notícies ací i allà: Gers *atrení* «entraïner, faire suivre» (Palay);² de la idea d'acabar' es pot passar fàcilment a la del roergàs *àternit* «maigre, piètre» (*aqueu bestiau es àternit*, Montagne: Vayssier, 443c).

En tot cas tenim ja el mot en occità medieval en la forma *aternir* i el significat 'acabar, posar fi' segons els tres testimonis, tots tres en prosa: la crònica local de Beziers per Mascaró porta «aqueu an --- se comenset a far lo compes l'espècie de cadastre'», mais los grans rics homes de la viela non lo laysero *aternir* ny volgro que se fezès»; els altres dos són a manera d'explícit d'una obra literària «aquez romans so *aternitz*» i «aquest romans es *aternitz* / N. Sr. ne sia grazitz», el primer (*Libre dels Yssamples*) és també de Beziers i del S. XIV, i l'altre (*Planh de Maria*) sembla de dialecte i data semblant: cites i detalls en PSW 1, 96b i Stichel, *Beitr. z. lex. d. aprov. Verbuns*, 17b.

Vist aquest significat antic i ben establert, del qual vénen els moderns, en forma natural, no tinc gaire dubte a relacionar amb TERMINUS; formalment les dificultats desapareixen suposant la superposició dels dos sinònims (AT)TER[MINARE i FI]NIRE. És sabut que TERMINARE és mot llatí clàssic i de tots els temps, no solament en el sentit de 'fixar un terme, delimitar' sinó també amb el de 'acabar, finir' (que és ja de Ciceró); hi ha una variant més rara ATTERMINARE id., documentada en Arnobi; i en tot cas *termenar* i *atermenar* consten des de l'oc. ant. «limitar, bornar», i fins avui persisteixen, p. ex. bearn *atermià* «arriver à terme; délimitar, plazer des bornes» (Palay) etc. Re-